

Lisäresurssien nopea lisääminen perusopetuksen oppilashuoltoon ja opetukseen

Valmistelija

Kasvatus- ja opetuspäällikkö Minna Lumme, p. 040 511 5843

Oppilashuollon järjestäminen Hämeenlinnan kaupungissa

Vuonna 2013 voimaan tulleen oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan (1287/2013) opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhuolto on sekä perusopetuslaissa tarkoitettu oppilashuolto että lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa tarkoitettu opiskelijahuolto. Opiskeluhuolto toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhuollona. Oppilashuoltolain mukaan jokaisella oppilaitoksessa työskentelevällä on velvollisuus edistää oppilaiden, opiskelijoiden ja koko koulu- ja oppilaitosyhteisön hyvinvointia sekä yhteistyötä huoltajien kanssa. Koko oppilaitosyhteisöä tukeva ehkäisevä yhteisöllinen työ on opiskeluhuollon ensisijainen toteuttamismuoto, ja ensisijainen vastuu kouluyhteisön hyvinvoinnista on koulun henkilökunnalla, erityisesti rehtorilla ja opettajilla. Tämän lisäksi oppilailla ja opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon.

Oppilashuolto jaetaan yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon. Opiskeluhuoltoon sisältyvät koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen opiskeluhuolto sekä opiskeluhuollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Opiskeluhuolto toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 7§ mukaan opiskeluhuollon psykologi- ja kuraattoripalveluilla tarkoitetaan psykologin ja kuraattorin antamaa opiskelun ja koulunkäynnin tukea ja ohjausta, joilla

- 1) edistetään koulu- ja opiskeluyhteisön hyvinvointia sekä yhteistyötä opiskelijoiden perheiden ja muiden läheisten kanssa;
- 2) tuetaan opiskelijoiden oppimista ja hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia.

Lain mukaan jokaisen oppilaitoksen käytettävissä on oltava sellaisen opiskeluhuollon vastaavan kuraattorin palveluja, jolla on mainitun lain 3 §:n mukainen kelpoisuus sekä psykologin palveluja.

Oppilashuollon toteuttaminen ja resursointi Hämeenlinnan kaupungissa

Hallituksen esityksessä oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamiseksi ehdotetaan opiskeluhuollon kuraattorin ja psykologin tehtävien sitovaa henkilöstömitoitusta. Ehdotuksen mukaan perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen henkilöstömitoitus olisi yhtä suuri. Hallituksen esityksen perusteiden mukaa sama mitoitus sekä perusopetuksessa että toisella asteella helpottaisi opiskeluhuollon käytännön järjestämistä erityisesti kunnissa, joissa järjestetään sekä perusopetusta että toisen asteen koulutusta. Sitovalla kuraattori- ja psykologipalveluiden henkilöstömitoituksella turvattaisiin oppilaiden ja opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhuoltopalvelujen nykyistä tasa-arvoisempi saatavuus ja laatu kouluissa ja oppilaitoksissa eri puolilla Suomea eri koulutusasteilla.

Hallituksen esityksen mukaan sekä perusopetuslain mukaisessa opetuksessa että toisen asteen koulutuksessa tulisi olla vähintään yksi kuraattori 670:tä oppilasta kohti ja yksi psykologi 780:tä oppilasta kohti. Kuraattoripalveluita koskeva henkilöstömitoitus tulisi voimaan 1.1.2022 alkaen. Psykologipalveluiden henkilöstömitoitusta koskisi siirtymäaika siten, että se tulisi voimaan 1.8.2023.

Hämeenlinnan kaupungin perusopetuksessa on viisi (5) oppilashuollon kuraattoria ja viisi oppilashuollon psykologia (5). Psykologit ja kuraattorit työskentelevät työpareittain. Työparityön tavoitteena on ollut tehostaa oppilashuollon resurssien käyttöä. Taulukossa 1. on kuvattu työparien koulut ja niiden vastuulla olevat oppilasmäärät.

Työpari	Koulut	Oppilasmäärä yhteensä
1	Seminaari Lyseo Saarinen Renko	1390
2	Nummen yhtenäiskoulu Jukola Luolaja	1250
3	Hauhon yhtenäiskoulu Eteläinen Hämeenlinnan yhteiskoulu Alvettula Ruununmylly	1440
4	Iittala Kauriala Miemala Myllymäki Vuorentaka	1380
5	Hakkala Kirkonkulma Konnari Ortela Tuulos (Lammin lukio, kuraattori)	1090

Taulukko 1. Oppilashuollon työparien vastuulla olevat koulut ja oppilasmäärät.

Käyttämällä oppilas- ja opiskelijahuoltolain muutosesityksen valmistelussa käytettyä suositusta 670 oppilasta / kuraattori ja 780 oppilasta/psykologi, Hämeenlinnan kaupungin oppilashuollon resurssivaje on huomattava. Tällä laskentatavalla Hämeenlinnan kaupungin perusopetuksessa kuraattoreita tulisi olla ainakin 10 ja psykologeja 8. Kuraattorien vakansseja tulisi lisätä viisi (5) ja psykologien vakansseja tulisi lisätä kolme (3). Suositus on, että työntekijöillä olisi korkeintaan kolme työyksikköä vastuullaan. Lisäksi resursoinnin kehittämisessä tulisi huomioida esiopetuksen oppilashuollon järjestämisen edellyttämä resurssi.

Kouluterveydenhuollon toteuttaminen ja resursointi Hämeenlinnan kaupungissa

Kouluterveydenhuolto on ennaltaehkäisevää lakisääteistä ja maksutonta terveydenhoitoa. Kouluterveydenhuollon palveluita ovat terveystarkastukset ja -tapaamiset, rokotukset, ensiapu koulutapaturmissa ja vakavissa sairastumisissa koulupäivän aikana, seksuaali- ja ehkäisyneuvonta, ehkäisyn aloitus ja seuranta, jaksamisen ja mielenterveyden tukeminen ja mahdollisen pitkäaikaissairauden ja koulunkäynnin yhteensovittaminen. Oppilas voi tulla kouluterveydenhoitajan vastaanotolle ilman ajanvarausta koulukohtaisesti sovittuina vastaanottoaikoina. Koko ikäluokan kattavat terveystarkastukset muodostavat kouluterveydenhuollon toiminnan rungon sekä mahdollistavat jokaisen oppilaan ja hänen perheensä kohtaamisen. Terveystarkastus tehdään vuosittain. Laaja terveystarkastus tehdään 1.(tai 2.), 5. ja 7-8. luokilla. Se sisältää sekä terveydenhoitajan että lääkärin tarkastuksen. Kouluterveysasetus edellyttää huoltajan läsnäoloa laajassa terveystarkastuksessa. Koululääkärin työ painottuu laajoihin terveystarkastuksiin. Oppilaalle ja perheelle voidaan sopia yksilöllisen tarpeen mukaisia tapaamisia esim. kasvun seuraamiseksi.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain 17§ mukaan terveydenhoitajan työaika koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa on järjestettävä siten, että opiskelija voi tarvittaessa päästä terveydenhoitajan vastaanotolle myös ilman ajanvarausta. Opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus saada arkipäivisin virka-aikana välittömästi yhteys opiskeluterveydenhuoltoon. Hoidon tarpeen arviointi ja hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä lääketieteellisesti tai hammaslääketieteellisesti tarpeelliseksi todettu hoito on järjestettävä terveydenhuoltolain 51 §:n mukaisesti.

Kouluterveydenhuollon henkilöstömitoitus

Hämeenlinnassa on 23 koulua ja niissä terveydenhoitajia 13,6. Keskimääräisesti kouluterveydenhoitajilla on Hämeenlinnassa noin 485 koululaista asiakkaana.

Kouluterveydenhuollossa tulee olla yksi kokopäiväinen ja ympärivuotinen terveydenhoitaja 600 oppilasta kohti. Oppilasmäärä on laskennallinen eli tarkoittaa oppilasmäärä yhtä terveydenhoitajenkilötyövuotta kohti.

Terveydenhoitajan laskennallisen oppilasmäärän tulee kuitenkin olla pienempi, jos

- terveydenhoitaja työskentelee useassa koulussa
- käytössä ei ole riittävästi muita opiskeluhoollon palveluja
- paikallisissa lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa on puutteita
- terveydenhoitajan työparina ei ole kouluterveydenhuoltoon perehtynyttä lääkäriä
- oppilaisissa on paljon erityistä tukea tarvitsevia (esim. erityisopetusta saavat/erityiskoulujen oppilaat, maahanmuuttajat, syrjäytymisuhan alla olevat moniongelmaiset nuoret)
- terveydenhoitaja toimii myös muissa palveluissa ja joutuu ylläpitämään laajaa ajantasaista osaamista erilaisissa työtehtävissä.

<https://thl.fi/fi/web/lapset-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoolto/kouluterveydenhuolto/toimijat/henkilostomitoitukset>

Kokopäiväistä ja ympärivuotista koululääkäriä kohti tulee olla korkeintaan 2100 oppilasta.

Osa-aikaisesti kouluterveydenhuoltotyötä tekevällä lääkärillä tulee olla yksi työpäivä viikossa 500 oppilasta kohti. Myös lääkärillä oppilaiden sopiva määrä riippuu koulujen määrästä ja siitä, miten opiskeluhoollon yhteistyö ja paikalliset hoitoketjut, erityisesti mielenterveyspalveluissa, on järjestetty.

Kouluterveydenhoidon järjestäminen peruskouluissa

Hämeenlinnan kaupungissa

- Viidellä terveydenhoitajalla on vain yksi koulu.
- Kuudella terveydenhoitajalla on kaksi koulua.
- Kolmella terveydenhoitajalla on kolme koulua.
- Lisäksi kaksi neuvolaterveydenhoitajaa hoitaa työnsä ohella koulua; toinen Rengon koulua ja toinen Ojoisten lastentalon 1-2.luokkia.
- Yksi terveydenhoitajista on potilastietojärjestelmä Lifecaren vastuukäyttäjä noin 2pv/vko.
- Kouluterveydenhoitajien vakanssit ovat 100 prosenttisia yhtä lukuunottamatta, jolle olemme saaneet täyttöluvan 60 prosenttisesti
- 9 kouluterveydenhoitajaa tekee työtä 100% työajalla
- kouluterveydenhoitajaa tekee työtä omasta toiveestaan noin 80% työajalla

<https://www.hameenlinna.fi/sosiaali-ja-terveys/lasten-nuorten-ja-perheiden-palvelut/koulu-ja-opiskeluterveydenhuolto/kouluterveydenhuolto/>

Taulukossa 2. on kuvattu kouluterveydenhuollon järjestäminen Hämeenlinnan kaupungin peruskouluissa.

Alvettulan koulu 49	th A, paikalla sovitus
Eteläisten koulu 80	th B, paikalla päivän viikossa
Hakkalan koulu 196	th C, paikalla 3pv/vko
Hauhon Yhtenäiskoulu 225	2 terveydenhoitajaa C ja L , jotka ovat molemmat yhden päivän viikossa Hauholla
Hämeenlinnan Yhteiskoulu 769 Tuomelan koulu	th B, paikalla 4 päivää/vko th D, paikalla 4 päivää/vko
Iittalan yhtenäiskoulu 380	th E, paikalla 4 päivää/vko
Jukolan koulu 203	th F, paikalla 3pv/vko
Kaurialan koulu 471	th G, paikalla 5pv/vko
Kirkonkulman koulu 334	th H, paikalla 4 päivää/vko
Konnarin koulu 319	th L, paikalla 4 päivää/vko
Luolajan koulu 123	th K, paikalla 1pv/vko
Lyseon koulu 476	th M, paikalla 5pv/vko
Miemalan koulu 115	th E, paikalla 1pv/vko
Myllymäen koulu 273	th F, paikalla 2pv/vko
Nummen yhtenäiskoulu 922	2 terveydenhoitajaa I ja J, jotka ovat päivittäin paikalla
Ortelan koulu 136	th A, paikalla 1pv/vko
Rengon koulu 124	neuvolaterveydenhoitaja (viikkotyöajasta noin 1pv koululaisille)
Ruununmyllyn koulu 312	th K, paikalla 4 päivää/vko
Saaristen koulu 22	th K, paikalla noin 1pv/kk
Seminaarin koulu 719 Ojoisten Lastentalo	-2 terveydenhoitajaa A ja N, jotka molemmat ovat paikalla 4pv/vko -Ojoisten neuvolaterveydenhoitajan (viikkotyöajasta noin 0,5pv koululaisille)
Tuuloksen koulu 88	th L, paikalla 1pv/vko
Vuorentaan koulu 136	th H, paikalla 1pv/vko

Taulukko 2. Kouluterveydenhuollon oppilasmäärät vuonna 2020. Yhteensä oppilaita 6472.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja mielenterveyden tuen kehittäminen esi- ja perusopetuksessa

Hämeenlinnan kaupunki on jättänyt elokuussa 2021 190 000 € valtionavustushakemuksen Opetus- ja kulttuuriministeriölle oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluiden lisäämiseksi kahdella psykologilla ja kahdella kuraattorilla vuoden 2022 loppuun asti. Lisäksi kaupungin talousarvioon on tehty vuodelle 2022 esitys yhden oppilashuollon psykologin ja yhden kuraattorin työparin lisäämiseksi. Psykologien rekrytointi on erittäin haasteellista ja useissa rekrytoinneissa kaupunki ei ole saanut yhtään hakemusta. Hämeenlinnan kaupunki on tehostanut psykologien rekrytointia tehostetuilla rekrytointitoimilla henkilöstöryhmän kanssa. Hämeenlinnan kaupunki on tehnyt muutoksen opetus- ja kulttuuriministeriölle jätettyyn valtionavustushakemukseen myönnettävän avustuksen kohdentamiseksi henkilöstömenojen sijaan palveluiden ostoon. Näin vastuu oppilashuollon psykologien rekrytoinnista siirtyy palveluntuottajalle. Toimet hankinnan valmistelemiseksi on jo aloitettu.

Neuvola- ja kouluterveydenhuolto on aloittanut yläkouluikäisten mielenterveysongelmien hoitopolun kartoituksen ja kehittämisen. Tavoitteena on palveluiden helppo saatavuus ja palvelukokonaisuuden sirpaleisuuden väheneminen. Nuorisoikäisille on tarjolla nuorten henkisen hyvinvoinnin palvelu Toppari. Topparityöskentely on monialaista verkostomaista ja toiminnallista työskentelyä yhdessä nuoren ja heidän perheidensä kanssa. Tiimissä on kaksi psykiatrista sairaanhoitajaa, kaksi sosiaaliohjaajaa ja psykologi. Tiimi tekee yhteistyötä koulujen kanssa. Osana sotekeskushanketta on aloitettu henkilöstön (oppilashuolto, koulu- ja opiskeluterveydenhoitajat, Toppari) kouluttaminen IPC (Interpersonal counseling) -menetelmän käyttöön. Menetelmä on näyttöön perustuva psyykkistä tukea kaipaavan nuoren tapaamisiin perustuva lyhytinterventio ja sen käyttö kouluissa on aloitettu.

Perusopetuksessa on tänä syksynä otettu käyttöön Kun koulunkäynti kangertaa -pitkittyneiden poissaolojen toimintamalli. Toimintamallissa vahvistetaan koulujen hyvinvointia tukevan toimintakulttuurin ja toiminnan kehittämistä johtamisen ja osaamisen kehittämisen keinoin. Toimintamallissa vahvistetaan luokanopettajien ja -valvojien roolia lasten ja nuorten varhaisten koulunkäyntivaikeuksien tunnistamisessa ja puheeksiottamisessa lasten ja nuorten sekä vanhempien kanssa. Tavoitteena on tunnistaa lapsen ja nuoren voimavaroja ja vahvuuksia ja vahvistaa niitä. Toimintamallissa tehostetaan poissaolojen seurantaa. Lisäksi toimintamallissa kehitetään ja selkiytetään sairaalakoulun, nivel- ja kuntouttavan luokan, lähitutorin ja Toppari-tiimin välistä yhteistyötä sekä sujuvoitetaan lasten ja nuorten palveluprosessia. Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri valmentaa verkostoa toimintatavan kehittämistyössä osana Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa Oikeus oppia -hanketta.

THL:n ja Opetushallituksen toteuttaman kouluterveyskyselyn tulokset julkaistaan marraskuussa 2021, ja niiden kautta saadaan kohdennettua tietoa lasten ja nuorten kokemasta tuen ja avun tarpeesta pandemian aikana. Tulokset tullaan käsittelemään kouluittain ja koulujen kanssa tullaan asettamaan koulukohtaiset kehittämistavoitteet sekä toimenpiteet koulujen yhteisöllisen oppilashuoltotyön ja hyvinvointia edistävän toimintakulttuurin kehittämiseksi.

Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä keskeisempää lasten mielenterveyden tukemisessa on hoidon kohdentuminen vanhempiin ja koko perheeseen. Perheneuvola tarjoaa lasten mielenterveyspalveluita, tutkimusta ja hoitoa. Perheneuvolassa on kuitenkin suuria palveluiden saatavuusongelmia ja niitä yritetään ratkaista perhekeskustoimintamallin kehittämällä. Työn alla ja jo käytössäkin on erilaisia kohdennettuja työryhmiä ja toimintamalleja eri tyyppisiin lasten ja perheiden tilanteisiin. Tavoitteena kaikessa kehittämistyössä on asiakkaiden tarpeet, parempi saatavuus ja työskentelyn vaikuttavuus.

Lisäresurssien osoittaminen oppimiseen perusopetuksessa

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt Hämeenlinnan kaupungille oppimisen erojen tasaamiseen tarkoitettua tasa-arvorahaa n euroa. Lisäksi OKM on myöntänyt kaupungille 417 000 euroa koronapandemian tuottamien oppimisvajeiden lievittämiseen. Avustuksesta 30 % käytetään lasten oppimisen tukemiseen varhaiskasvatuksessa ja 70 % perusopetuksessa. Nämä rahoitukset kohdennetaan opetusryhmien pienentämiseen, tukiopetukseen, osa-aikaiseen erityisopetukseen ja kouluohjajiin. Avustusten kohdentamisessa huomioidaan keväällä Helsingin yliopiston apulaisprofessori Venla Berneliuksen ja tutkija Pontus Edvinssonin tuottamaan selvitykseen Kanta-Hämeen alueellisissa eroissa oppimisen lähtökohdissa.

Johtopäätökset vastauksena valtuustoaloitteeseen lisäresurssien nopeaksi lisäämiseksi perusopetuksen oppilashuollossa ja opetuksessa

Kaikkien lakisääteisten palveluiden tehtävä on tukea ja edistää lasten ja nuorten hyvinvointia, mielenterveyttä ja fyysistä terveyttä. Hämeenlinnan kaupungissa on ryhdytty moniin lasten ja nuorten mielenterveyttä edistäviin toimiin henkilöstön osaamisen ja toimintamallien kehittämiseksi. Kaupungissa on aloitettu lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman monialainen valmistelu. Suunnitelma tuodaan kaupunginvaltuuston käsiteltäväksi keväällä 2022.

Hämeenlinnan kaupungin sivistyksen ja hyvinvoinnin toimiala on sisällyttänyt vuoden 2022 talousarvioon yhden oppilashuollon psykologin ja yhden oppilashuollon kuraattorin toimen perustamisen. Lisäksi Hämeenlinnan kaupunki on jättänyt Opetus- ja kulttuuriministeriölle valtionavustushakemuksen 190 000 € kahden oppilashuollon kuraattorin rekrytoimiseksi ja kahden oppilashuollon psykologin psykologipalveluiden ostamiseksi. Päätöksen on ennakoitu saatavan syys-lokakuussa 2021. Mahdollisen lisäresurssin turvin järjestettävien palveluiden valmistelevat toimet on aloitettu.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt Hämeenlinnan kaupungille 417 000 + 344 000 euron avustuksen oppimisen tuen resurssien lisäämiseksi. Resurssit kohdennetaan laskennallisesti kouluille huomioiden koulujen sosiodemografiset erot.